

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เพื่อให้การดำเนินการลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดตามที่กฎหมายอาญาบัญญัติไว้ เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน นอกจากจะต้องมีบทบัญญัติกำหนดให้เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้แล้ว ยังจะต้องมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นด้วย เพื่อให้การลงโทษบุคคลปราศจากข้อสงสัยว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริง ซึ่งการตรวจสอบข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายวิธีสบัญญัติ¹ โดยในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยได้ยึดถือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงทางอาญาเพื่อให้ประมวลกฎหมายอาญาเกิดผลบังคับใช้เป็นรูปธรรม

ปัจจุบันรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในศาลมีเจตนาให้การดำเนินคดีเป็นระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยมุ่งให้กระบวนการในการพิจารณารับฟังพยานหลักฐานแห่งคดีเป็นไปโดยการร่วมรับรู้อย่างแจ่มชัดและเกิดความรวดเร็วในการพิจารณาคดี จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นต่างๆ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ดีที่จะต้องมีความสมดุลระหว่างมาตรการปราบปรามอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพกับมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีให้เกิดผลทางปฏิบัติที่ดียิ่งขึ้น และยังผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และลดุงความเป็นธรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะสิทธิของผู้กระทำความผิดในคดีอาญาให้ได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 ที่บัญญัติ

¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, คำอธิบายการดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, (จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2545) น. 21-23.

รับรองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาว่า “ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม”²

ดังนั้น การที่ประเทศไทยยึดถือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้เป็นหลักในการดำเนินคดี แต่กฎหมายดังกล่าวยังไม่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีที่ต้องมีความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยกับประสิทธิภาพในการดำเนินการค้นหาความจริงพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 จึงเป็นพระราชบัญญัติที่ออกมาแก้ไขเพิ่มเติมกระบวนการดำเนินคดีอาญาในชั้นต่างๆ ตั้งแต่ในชั้นพนักงานสอบสวน จนถึงชั้นศาล โดยในส่วนของกระบวนการค้นหาความจริงในชั้นศาล นั้น ได้มีการบัญญัติกระบวนการพิจารณาคดีบางประการเพิ่มเติม เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับคู่ความโดยเฉพาะจำเลย เนื่องจากแนวความคิดที่ว่าระบบวิธีการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่เดิมที่ผ่านมาไม่มีระบบหรือวิธีการใดที่จะช่วยเหลือคู่ความในการเตรียมความพร้อมของคดี อันเป็นการไม่เอื้อต่อการที่คู่ความจะเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่อกัน เพราะไม่มีการตกลงกันในประเด็นต่างๆ ก่อนการนำสืบพยาน จำเลยจึงไม่อาจรู้ได้ว่าจะได้แย้งกันในประเด็นใด รูปแบบการดำเนินคดีจึงเป็นไปในลักษณะการมุ่งเอาชนะกันมากกว่าการแสวงหาความจริง พระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 จึงได้บัญญัติให้มีกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานขึ้น โดยบัญญัติให้สิทธิแก่คู่ความไว้ ตาม มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ดังนี้

มาตรา 173/1 บัญญัติว่า “เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ศาลอาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดนัดสืบพยานก็ได้ โดยแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน

ก่อนวันตรวจพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งไม่น้อยกว่าเจ็ดวันให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาล และถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสองจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อผู้ร้องขอแสดงเหตุอันควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือ

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241

เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ถ้าพยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุดังกล่าวมาจากผู้ครอบครองโดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานเอกสารหรือพยานวัตถุนั้นมาก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด”

มาตรา 173/2 บัญญัติว่า “ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้นเองหรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยาน หลังจากนั้นให้คู่ความแต่ละฝ่ายแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิงตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งเสร็จแล้วให้ศาลกำหนดวันสืบพยาน และแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ในกรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานให้นำบทบัญญัติในมาตรา 166 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานเกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้”

อันเป็นการให้สิทธิแก่คู่ความในการรับทราบพยานหลักฐานในชั้นก่อนการพิจารณาสืบพยานในศาลชั้นต้นเพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดีทั้งต่อศาล และต่อคู่ความ โดยกระบวนการตรวจพยานหลักฐานตาม มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 เป็นการบัญญัติขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาการสืบพยานที่ล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาล เพื่อรักษาสิทธิของคู่ความโดยเฉพาะจำเลยที่ต้องได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม

แต่การบัญญัติกระบวนการตรวจพยานหลักฐานของไทยตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ซึ่งเป็นไปตามหลักการเปิดเผยพยานหลักฐาน (Discovery) เพื่อให้โอกาสแก่คู่ความจะได้เตรียมการเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ ก่อนการพิจารณาสืบพยานหลักฐานในชั้นศาล³ นั้น มีปัญหา

³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 1, น. 59.

นำพิจารณาทบทวนว่ากระบวนการดังกล่าวจะสามารถคุ้มครองสิทธิให้กับจำเลยได้จริงตามความมุ่งหมายหรือไม่ เพราะสิทธิดังกล่าวไม่ใช่สิทธิที่ใช้ได้เป็นการทั่วไป หากแต่สิทธิดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีข้อเท็จจริงเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด อันเป็นการจำกัดอยู่เฉพาะคดีบางประเภทและต้องกระทำเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรมด้วย หากคดีอาญาใดสภาพและลักษณะแห่งคดีไม่มีเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน กรณีย่อมไม่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 วรรคแรก นอกจากนี้ยังให้อำนาจศาลมีดุลพินิจที่จะกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดีไว้อย่างกว้างขวาง กล่าวคืออาจจะเกิดจากการร้องขอของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือศาลเห็นสมควรเองก็ได้⁴ สิทธิของจำเลยในการตรวจสอบพยานหลักฐานจึงขึ้นอยู่กับว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นเข้าเงื่อนไขตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 วรรคแรก หรือไม่ เงื่อนไขดังกล่าวจึงอาจเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิของจำเลยที่จะได้มีโอกาสเตรียมตัวเพื่อแก้ข้อกล่าวหา ทำให้การจู่โจมพยานหลักฐานขึ้น (surprise attack) จึงยังคงเกิดขึ้นได้ เพราะจำเลยไม่มีโอกาสได้รับทราบพยานที่อีกฝ่ายนำมาใช้พิสูจน์การกระทำที่กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำความผิดในชั้นศาล นอกจากนี้การที่ข้อความในมาตรา 173/1 วรรคสาม ได้บัญญัติถึงกรณีการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมภายหลังจากการตรวจพยานแล้ว ต้องได้รับการอนุญาตจากศาลประกอบเหตุที่ไม่อาจยื่นบัญชีระบุพยานให้ครบถ้วนในครั้งแรกได้ ซึ่งการขอดังกล่าวขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล หากศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม คำสั่งของศาลดังกล่าวจะเป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยในสิทธิในการต่อสู้คดี อันจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดีได้

ซึ่งเมื่อพิจารณาการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก่อนมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 แล้วจะพบว่าระบบการดำเนินคดีอาญาแต่เดิมของไทยได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้อำนาจแก่ศาลในการสั่งให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้ อันเป็นไปตามรูปแบบกระบวนการดำเนินคดีอาญาตามระบบ Civil Law เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการได้รับทราบถึงพยานหลักฐานต่างๆ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะศึกษาว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตราใดที่บัญญัติในลักษณะการเปิดเผยพยานหลักฐานอยู่แล้ว อันเป็นไปตามระบบการดำเนินคดีอาญา

⁴ ธานีศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4 (มาตรา 158-245) เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2, (จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2548), น. 238.

ตามระบบกฎหมายไทย และการมีบทบัญญัติมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 เกี่ยวกับการตรวจพยานเป็นการบัญญัติขึ้นมาเป็นไปตามระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยหรือไม่ เพื่อนำไปสู่การพิจารณาว่ากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของไทยควรมีทิศทางไปทางใด ถึงจะเกิดประสิทธิภาพและให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความโดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศระหว่างระบบ Civil Law กับระบบ Common Law ว่ากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของทั้งสองระบบแตกต่างกันอย่างไร
2. เพื่อศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายของไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก่อนมีการบัญญัติมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ว่าที่บัญญัติในลักษณะการเปิดเผยพยานหลักฐาน มีอยู่ เป็นอยู่อย่างไร
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 และวิเคราะห์ถึงผลของการมีกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานตาม มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2
4. เพื่อจะได้ทราบว่ากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของไทยควรเป็นไปในทิศทางใดจึงจะเหมาะสม

1.3 สมมุติฐานของการศึกษา

การนำมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 มาใช้ในการกำหนดให้มีกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาในชั้นศาล ไม่ใช่สิทธิที่จะใช้ได้เป็นการทั่วไปจะใช้ได้ต่อเมื่อมีข้อเท็จจริงที่เข้าตามเงื่อนไขที่มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 บัญญัติ คือเมื่อจำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ และคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ศาลอาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดนัดสืบพยานก็ได้ อันเป็นการขัดต่อสิทธิของจำเลยในการได้รับความเสมอภาคในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และกระบวนการเปิดเผยพยานก่อนการพิจารณาดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับระบบการดำเนิน

คดีอาญาของไทยที่เป็นการค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นในคดีอาญาเพราะมีการบัญญัติในลักษณะของการดำเนินคดีอาญาในระบบการต่อสู้ระหว่างคู่ความ ซึ่งเป็นเหตุทำให้บัญญัติมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ไม่อาจใช้บังคับได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะเป็นการพิทักษ์ปกป้องสิทธิของผู้เป็นจำเลย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาจะมุ่งทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวต่อไปนี้

1. กระบวนการและหลักเกณฑ์ในการเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นก่อนการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเฉพาะการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนมีมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2
2. การเปิดเผยของพยานหลักฐานตามกระบวนการในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2
3. ศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ดำเนินคดีในระบบ common law และประเทศฝรั่งเศส กับประเทศเยอรมนี ที่ดำเนินคดีในระบบ civil law ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการเปิดเผยหรือกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐาน
4. วิเคราะห์ถึงกระบวนการการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณาของกฎหมายไทยว่าควรไปในทิศทางใด เพื่อให้เป็นธรรมแก่คู่ความ

1.5 วิธีการศึกษา

ใช้วิธีการวิจัยแบบค้นคว้าเอกสาร โดยมีการค้นคว้าจากบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตำรากฎหมาย บทความวารสาร เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ รวมถึงข้อมูลทางสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet) ที่เกี่ยวกับกฎหมายอาญาในเรื่องนี้โดยศึกษาข้อมูลแล้วทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อบรรลุผลแห่งข้อสรุปสุดท้าย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1. ได้ทราบความแตกต่างของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานตามกฎหมายต่างประเทศ ระหว่างระบบ Civil law กับระบบ Common law เพื่อให้เห็นภาพรวมของกฎหมายแต่ละระบบ

กฎหมายที่ส่งผลถึงกระบวนการการเปิดเผยพยานหลักฐานที่แตกต่างกัน อันเป็นการเปิดโลกทัศน์ของเราให้กว้างและได้รับทราบแง่มุมหลากหลายมากขึ้น

2. เพื่อทราบถึงกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก่อนมีการบัญญัติมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ว่ามีมาตราใดบ้างที่บัญญัติให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐาน เพื่อทราบได้ว่าก่อนมีมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 มีปัญหาอย่างไรทำให้การเปิดเผยพยานหลักฐานไม่ดีจึงต้องมีมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 มาแก้ไข

3. เพื่อทราบหลักเกณฑ์และกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 และเพื่อทราบผลของการมีกระบวนการเปิดเผยพยานมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ว่ามีปัญหาดำเนินการไม่ได้หรือไม่สามารถนำมาใช้ได้

4. สามารถรู้ทิศทางว่าระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของไทยควรไปในทิศทางใดจึงจะเหมาะสม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างมาตรการปราบปรามอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ กับมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยและผู้เสียหาย